

НОВІ ВІДКРИТТЯ І ЗНАХІДКИ

Скіфський меч із фондів Чернігівського музею

О. Є. Черненко

У фондах Чернігівського державного музею зберігається скіфський залізний дволезовий меч, наверх та кінець ле́за якого відламані. Сучасна загальна довжина — 36 см. Судячи за формою клинка, паралельні ле́за якого звужуються біля самого кінця, його довжина не перевищувала 40 см. Такі мечі, звичайно, відносять до коротких.

Вздовж прямого руків'я з обох боків проходять три паралельні жолобки. Добре зберігся стержень, на якому кріпилося наверх, кінець якого розклепаний. Очевидно, воно було брускоподібним, тому що саме так кріпились вони до руків'я¹. Довжина руків'я до наверх — 6,5 см, загальна довжина разом із стержнем для насадки наверх — 8,3 см, ширина — 2,5 см. У перерізі воно овальне і сягає 1 см.

Меч має чітке перехрестя метеликоподібної форми, шириною — 7,3 см. Клинок зберігся на довжину 25 см. З обох боків клинка по центру є жолобок глибиною 0,1 см. У перетині клинок має форму витягнутого ромба. Його максимальна товщина — 0,6 см, ширина — 4,5 см. Метал меча слабо корозований (рисунок).

Меч було знайдено наприкінці ХІХ — початку ХХ ст., а місце його виявлення через втрату колекційних описів вважалося невідомим.

В одному з каталогів кінця ХІХ — початку ХХ ст. згадується «дволезовий меч, у якого зберігся стержень руків'я та частина клинка довжиною 25, шириною 4,5 см»². Як бачимо, розміри, наведені у каталозі, повністю відповідають розмірам меча, що розглядаємо. За каталогом, меч було знайдено на Княжій горі у Каневі М. Ф. Біляшевським.

Можна впевнено віднести цей меч до колекції М. Ф. Біляшевського, яка була сформована під час його робіт на Княжій горі. До неї входили і деякі речі скіфського часу — кістяні та бронзові наконечники стріл, цілі і фрагментовані бронзові дзеркала та ін. Відомо, що на цій пам'ятці траплялись і інші речі скіфського часу³.

Княжа гора належить до кола поширення Канівської або Пороської групи пам'яток скіфського часу. Для цього регіону відомо 7 знахідок мечів VI ст. до н. е.⁴ та 42 мечі V—III ст. до н. е.⁵ Збереглася лише частина цієї зброї. Серед неї прямих аналогій меча з музею немає.

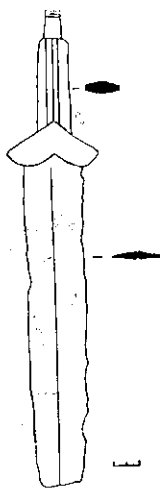
¹ Шрамко Б. А., Фомін Л. Д., Солнцев Л. О. Техніка виготовлення скіфської наступальної зброї із заліза й сталі // Археологія.— 1970.— Т. 23.— Рис. 4, 1.

² Каталог українських древностей коллекции В. В. Гарновского.— К., 1898.— С. 18.— № 755.

³ Ковпаненко Г. Т. Курганы раннескифского времени в бассейне р. Рось.— К., 1981.— С. 29—31, 100, 101; Галанина Л. К. Скифские древности Поднепровья // Эрмитажная коллекция Н. Е. Бранденбурга.— САИ.— 1977.— Вып. Д1-33.— С. 32.— Табл. 32.

⁴ Ковпаненко Г. Т. Указ. соч.— С. 106.

⁵ Петренко В. Г. Правобережье Среднего Поднепровья в V—III вв. до н. э. // САИ.— 1967.— Вып. Д1—4.— С. 42.

Скіфський меч.

Слід згадати думку Г. І. Мелюкової про істотні індивідуальні відмінності скіфських мечів у межах одного типу⁶. Однією з відмінних рис нашого меча є центральний жолобок, що проходить вздовж лева. Майже третина інших зразків має по 4 і більше канелюр на клинку.

За класифікацією А. І. Мелюкової меч із збірки Чернігівського музею можна віднести до мечів з брускоподібним навершям та метеликоподібним перехрестям⁷. Вони звичайно датуються VI—рубежем VI—V ст. до н. е. Так слід датувати і меч із збірки музею. До цього ж часу відносяться й інші речі, що знайдені на Княжій горі. Привертає увагу і сам склад знахідок скіфського часу з цієї пам'ятки. Якщо наконечники стріл і можуть походити від випадкових зборів на поверхні, то інші речі, найімовірніше, пов'язані з житловими та поховальними комплексами (меч, тесла, дзеркала). Очевидно, є певні підстави говорити про існування на Княжій горі шарів поселення або городища скіфського часу, а можливо, і могильника.

Перша знахідка креслення піраміди

О. М. Мальований

При відомій обмеженості технічних засобів у стародавні часи вражає високий рівень інженерної та архітектурної думки, складність і точність розрахунків під час будівництва пірамід. У працях вітчизняних і зарубіжних дослідників, крім загальних зауважень, немає ніяких відомостей про проєктування пірамід, хоч сам факт складання попередніх проєктів єгипетськими архітекторами іноді й згадується авторами. Так само відсутні будь-які деталі попереднього планування пірамід в джерелах. Лише зрідка зустрічаються загальні та побічні повідомлення про це. Так, у повісті про спорудження гробниці для фараона V династії (2563—2423 рр. до н. е.) Уніса повідомляється, що начальник робіт і його помічники «накреслили план чертога Вічності». Після пишних привітань начальник робіт «поклав перед царем плиту, на якій начальник зодчих накреслив обриси покоїв і коридорів та їх розміри, потім розгорнув сувій папіруса, де начальник рисувальників зробив ескізи для картин каплиці»¹.

Тому такою несподіваною була знахідка у березні 1979 р. будівельного креслення піраміди, зробленого понад 2000 років тому. Відкриття належить співробітникові Центрального інституту стародавньої історії і археології АН НДР архітектору Фрідріху Хінкелю, який керував реставраційними роботами на відновленні пірамід Мерое, де поховані ефіопські царі². Роботи провадилися в області Багравія в Судані за угодою АН НДР з суданським департаментом старожитностей відповідно до заходів ЮНЕСКО по врятуванню нубійських старожитностей. Креслення вирізьблено на плитах однієї з пірамід північної групи. Подібне графічне зображення виявлено вперше, навіть в Єгипті не зафіксовано жодної подібної знахідки.

Як твердить Ф. Хінкель, креслення відкрите випадково. За 4 дні до закінчення робіт 1979 р. під час переміщення одного з блоків кап-

⁶ Мелюкова А. И. Вооружение скифов // САИ.— 1964.— Вып. Д1—4.— С. 47.

⁷ Там же.— С. 49, 50.

¹ Масперо Г. Египет.— М., 1916.— С. 203, 204.

² Hinkel F. Ueberrashende Entdeckung im Sudan: die 2 000 Jahre alte, erste Zeichnung zur Bau einer Pyramide // Das Altertum.— 1980.— B. 26.— H. 1.— S. 27—33.